

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

УГРИНЧУК Аліна

«ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»
Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконала студентка
групи МEBз-41
Унринчук Аліна

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Болквадзе Н.І.

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти впливу війни на економіку країн через геополітичний вимір міжнародних економічних відносин.....	5
Розділ 2. Дослідження впливу війни в Україні на економіку країн Європейського союзу.....	15
2.1. Аналіз основних напрямків впливу війни в Україні на економіку країн ЄС.....	15
2.2. Оцінка змін у економічній активності та показниках економічного зростання в країнах ЄС під час війни в Україні.....	24
Розділ 3. Рекомендації щодо шляхів реагування на вплив війни в Україні для країн ЄС.....	28
Висновки.....	33
Список використаних джерел.....	35
Додатки.....	40

ВСТУП

Від створення перших найдавніших общин і до наших днів могутніші племена та держави прагнули встановити панування над іншими. Релігійні чи національні ідеали певної країни формують зверхнє сприйняття права на життя, володіння природними ресурсами стратегічного значення та зброєю масового знищення. Військова агресія Росії проти України у XXI столітті поставила на порядок денний не лише безпеку та існування багатомільйонної європейської країни, а й актуалізувала завдання дослідження багатогранного впливу війни на розвиток окремих країн та їх економіки.

Війни, як наслідок проблем і питань, які не можуть бути вирішені мирними методами, а також дослідження економічних наслідків війни вивчаються багатьма вченими, а саме: Адольфсен Дж. Ф., Куйк Ф., Ліс Е., Шулер Т., Баярт Ж., Беллоні Р., Страццарі Ф., Гарет А., Гланц Дж., Хоффман Ф., Джервен, М., Джесперсон С., Касич А., Кая А., Леві Дж., Томпсон В., Мораді А., Петтінгер Т., Сугіхара К., Тіс К., Баум К., Абрамович О., Вінокуров Я., Крижний А., Макалюк Б., Пишний А., Пробоїв О., Михайлишин Д. та інші.

Метою роботи є теоретико-практичне обґрунтування впливу війни в Україні на економіку країн ЄС в контексті економічної глобалізації. Поставлена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- охарактеризувати теоретичні аспекти впливу війни на економіку країн через геополітичний вимір міжнародних економічних відносин;
- проаналізувати впливу війни в Україні на економіку країн Європейського союзу;
- запропонувати напрямки можливого реагування на вплив війни в Україні на країни ЄС.

Об'єктом дослідження даної роботи є напрямки впливу війни на країни Європейського Союзу.

Предмет дослідження – економічний вплив на країн-членів ЄС через оцінку змін у економічній активності та показниках економічного зростання під час війни в Україні.

У роботі було використано такі методи дослідження: аналіз та порівняння, спостереження, аналогія, системний аналіз; економіко-статистичний аналіз (табличний, графічний, групування, класифікація).

Інформаційна база включає наступні джерела: конференції, круглі столи, наукові семінари; звіти та статистичні дані міжнародних та національних статистичних організацій, Світової організації торгівлі (СОТ), Європейської комісії, ООН; книги та монографії.

Практичне значення роботи виявляється у можливості використання отриманих висновків та практичних рекомендацій у розробці стратегії протидії негативного впливу військової агресії Росії в Україні на економіку ЄС.

Апробація результатів дослідження відбулась на XVII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 27-28 березня 2024 р.) [42].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН ЧЕРЕЗ ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Війна – це спланована агресія між країнами, яке відбувається через бажання володіти землею, ресурсами та мати більше влади [20]. Між війнами та збройними конфліктами минулого та сьогодення існує багато відмінностей. Наслідки війн, які відбувались до XX століття непорівнянні з наслідками поточних конфліктів в будь-якому з регіонів світу, адже у період глобалізації масштабний військовий конфлікт впливає, як на економіку країн-учасниць війни, так і всього світу загалом [3, 8].

Багато дослідників вважають, що війна полягає в організованому застосуванні насильства для досягнення політичних цілей [29]. Навіть у XXI столітті війна продовжує залишатися політичною подією. Початок війн завжди мають різні причини, для прикладу: в Африці – це локальні конфлікти за доступ до ресурсів (вода, земля, корисні копалини); на Близькому Сході, між Росією та Україною – причиною є геополітичні інтереси певної країни [18].

Сьогодні геополітика є однією із причин для того щоб розпочати війну, тому варто глибше дослідити її вплив. Термін «геополітика» означає широку аналітичну структуру міжнародних відносин, що охоплює різні явища, такі як: політична нестабільність, напруженість і військові конфлікти між країнами, терористичні загрози або географічні події, які можуть мати регіональні чи глобальні наслідки [19].

Також варто зазначити, що термін «геополітика» використовується в контексті політичних справ всередині країни, які можуть впливати на внутрішні та світові фінансові ринки. У цьому сенсі уряд може впливати на економічну діяльність за допомогою різноманітної фіскальної політики (податків і витрат), а також економічних і стратегічних рішень на основі різних пріоритетів, залежно від їх політичної орієнтації [19].

Глобальна економіка може зазнати втрат від геополітичних подій прямо і опосередковано через фінансові, торгові канали та ціни на сировину. З точки зору фінансових ринків, це відбувається, як через прямий контроль над капіталом або фінансові санкції, так і через підвищення невизначеності, вищі премії за ризик або стрибки цін на активи [11].

З боку торгівлі посилення обмежень через напруженість між країнами може порушити торговельні потоки та спричинити проблеми з ланцюгом поставок навіть у країнах, що не втягнуті у геополітичну війну. Обмеження також можуть вплинути на ціни на сировину та призвести до дефіциту ключових ресурсів, таких як нафта та газ, що вплине на промислове виробництво в усьому світі [19].

Загалом глобальна економіка може зазнати збільшення інфляції, зменшення рівня росту та значних втрат добробуту під час геополітичної напруги та геополітичних ризиків [31].

Багато значних геополітичних ризиків, з якими стикається світ походять від існуючих конфліктів і напруженості. Глобальний індикатор геополітичних ризиків (Global BlackRock Geopolitical Risk Indicator – BGRI) акцентує увагу світу до геополітичних ризиків, що сьогодні найбільше загрожують людству (див. табл.1.1).

Експерти також доповнюють вже існуючі ризики (табл. 1.1) важливими подіями та конфліктними ситуаціями, наприклад: вибори в США (на тлі посилення поляризації та падіння довіри до політичної системи країни); можливе переростання конфлікту Ізраїль–Хамас у глибшу конфронтацію на Близькому Сході; і подальше поглиблення російсько-української війни як такі, що викликають серйозну занепокоєність [19].

Крім того, криза на Близькому Сході може мати значний вплив на світові ринки, навіть без порушення поставок нафти. З огляду на те, що приблизно 12% світової морської торгівлі проходить через Червоне море, атаки хуситів, ймовірно, призведуть до підвищення ставок страхування вантажів, спричинять

побудову довших торговельних шляхів, порушують ланцюжки поставок і посилять інфляційний тиск.

Таблиця 1.1.

Найбільш можливі геополітичні ризики у 2024 році

Назва ризику	Опис ризику	Ймовірність настання ризику
<i>Стратегічне змагання між США і Китаєм</i>	Напруженість значно загострюється навколо Тайваню або в Південно-Китайському морі.	Висока
<i>Глобальне відокремлення технологій</i>	Технологічне роз'єднання між США та Китаєм значно прискорюється в масштабі та розмаху.	Висока
<i>Конфлікт Росія-НАТО</i>	Війна в Україні набуває тривалого характеру, що підвищує ризик ескалації за межі України.	Висока
<i>Напруженість у Перській затоці</i>	Регіональний конфлікт загострюється, загрожуючи енергетичній інфраструктурі та посилюючи волатильність.	Висока
<i>Терористичні атаки</i>	Терористична атака призводить до значних втрат людей і комерційних збоїв.	Висока
<i>Значні кібератаки</i>	Кібератаки спричиняють тривалий збій у критичній фізичній та цифровій інфраструктурі.	Висока
<i>Політична криза ринків, що розвиваються</i>	Наслідки війни в Україні серйозно впливають на політичні системи та інституції країн, що розвиваються	Середня
<i>Північнокорейський конфлікт</i>	Північна Корея продовжує нарощувати ядерну зброю та вживає провокаційних дій (запуски ракет).	Середня
<i>Глухий кут у кліматичній політиці</i>	Розвинені економіки не в змозі збільшити державні інвестиції або вжити заходів для досягнення цільових показників нульового викиду.	Середня
<i>Роздробленість в країнах ЄС</i>	Енергетична криза та інфляційний тиск призводять до популістського відродження та економічної нестабільності в країнах ЄС.	Низька

Джерело: [9]

Водночас ситуація в Україні стає дедалі складнішою, оскільки зросла ймовірність фактичного поділу країни. Росія має матеріальну перевагу, її економічні та військові можливості зміцнилися. З іншого боку, Україна бореться з нестачею, як робочої сили, так і військових та потребує збільшення оборонного виробництва. Більше того, політична та економічна підтримка з боку

Сполучених Штатів слабшає, а Європейський Союз (ЄС) страждає від фінансових обмежень і відсутності політичного консенсусу. Крім політичних наслідків, таких як шкода довірі до НАТО та Сполучених Штатів, розділена Україна продовжить створювати виклики світовій економіці, зокрема через подальші збої на ринках нафти та продовольства [19].

Окрім цих серйозних ризиків, пов'язаних із конфліктами, світ стикається з іншими ризиками, пов'язаними з нерегульованими та потужнішими інструментами штучного інтелекту (ШІ), посиленням протекціонізму, який порушує торгівлю критично важливими корисними копалинами, і неспроможністю усунути вразливі місця макроекономічного та фінансового ринків.

Посилення співпраці між Іраном, Північною Кореєю та Росією, і невдачі в китайській моделі зростання також створюють міжнародні ризики.

Так, оцінка дослідниками глобальних ризиків вказує на ймовірність глибшого економічного спаду в результаті: 1) посилення монетарної політики; 2) фінансових потрясінь; 3) підвищення цін на енергоносії. Це стало можливим завдяки посиленню геополітичних ризиків та ескалацією військових конфліктів в останньому кварталі 2023 року [19].

У період війни, перш за все, зменшуються державні надходження та збільшуються державні витрати [28]. В цей час необхідно залучати додаткове фінансування дефіциту, утверджувати довіру до країни та запевнити кредиторів у спроможності держави виконувати свої зобов'язання перед ними [15]. Втрати експортних надходжень і тягар зовнішнього боргу, зниження процентних ставок, дефіцит фінансування, який у більшості випадків покриває центральний банк, у поєднанні з впливом країни-агресора, призводять до інфляції та погіршення внутрішнього і зовнішнього економічного середовища [16].

Під час війни, запроваджуючи додаткові податкові зобов'язання, уряди забезпечують масовий перерозподіл доходів між соціальними класами, індивідуальними та суспільними потребами. Добробут людей знижується, а потреби війни виходять на перше місце, погіршуючи та змінюючи

макроекономічні та споживчі умови. З цієї причини продажі споживчих товарів можуть значно зрости в обсязі незалежно від зростання цін і спричинити розвиток контрабанди [2].

Війна потребує значних витрат на військові операції, утримання військових сил, гуманітарну допомогу та інші витрати пов'язані зі збройним конфліктом. Це може призвести до додаткового збільшення боргового навантаження країни та зниження обсягу фінансових ресурсів, доступних для інших сфер економіки.

Війна – коштує дорого, а також призводить до економічних витрат таких, як витрати на відновлення шкоди спричиненої війною [17]. Це витрати на реконструкцію, охорону здоров'я та соціальне забезпечення, тобто це ті витрати, які передбачають значне навантаження на державний бюджет. У період післявоєнного відновлення розподіл доходів і багатства для мінімізації економічних і соціальних проблем призводить до значного обсягу трансфертних витрат, які здійснюються урядом і, як наслідок, продовження державного боргу та зростання інфляції [21].

Отже, війна викликає глибокі зміни в економічній і соціальній структурі країни. Наявні на ринку товари та послуги передусім задовольняють потреби армії, оскільки стають основними споживчими товарами. Відповідно, частка, що відводиться на цивільне споживання, зменшується, поступово зникаючи з ринку. Як правило, відповідно до закону попиту, зростання цін призводить до зменшення попиту. Однак під час війни ця теорія змінюється: зростання цін і бажання купувати зростають через невизначеність і очікуваний майбутній попит на товари. Занепокоєння щодо майбутнього зростання цін змушує покупців нерухомості перетворювати свої гроші на матеріальні активи. Якщо пропозиція обмежена, попит на товари на кожному рівні цін зміщується в бік монопольного становища продавців. У результаті уряд втрачає контроль над ринком, а прозорість зникає.

Крім того, уряд стикається з соціальними викликами під час війни. Значна частина бюджету, що виділяється на військові витрати, призводить до

скорочення пільг, які раніше надавалися. Відсутність державної допомоги в поєднанні зі зростанням інфляції та зростанням цін на основні товари та послуги змушує населення з низькими доходами протистояти бідності та навіть голоду. Військовий бюджет і умови війни особливо впливають на тих, хто має фіксований дохід, наприклад, на працівників державного сектору та пенсіонерів. Отже, падіння добробуту та доходів разом із несприятливою макроекономічною ситуацією сприяє зубожінню нації.

Окрім людських втрат, як уже зазначалось вище, війна також має серйозні економічні наслідки, а саме: пошкодження інфраструктури, зменшення чисельності працездатного населення, інфляцію, дефіцит, невизначеність, зростання боргу та порушення нормальної економічної діяльності (табл. 1.2). Проте, деякі дослідники вважають, що варто розглянути можливості, що створюються під час війни, а саме: збільшення попиту, зайнятості, інновацій і прибутку для бізнесу (коли війна відбувається в інших країнах) [25].

Таблиця 1.2.

Економічний вплив війни

Позитивний (якщо війна в іншій країні)	Негативний (якщо війна в країні)
• Інновації та нові технології • Збільшення попиту на товари • Інновації та нові технології • Збільшення прибутку для бізнесу • Збільшення зайнятості	• Інфляція • Зниження рівня ВВП • Руїнування будівель та інфраструктури • Зменшення кількості працездатного населення • Збільшення національного боргу / вищі податки • Дефіцит товарів • Нестабільність та невизначеність

Джерело: [25].

Однак, якщо вживати поняття «економічні вигоди» від війни, необхідно мати на увазі те, що коли країна витрачає гроші на війну, це створює попит, але також це означає величезні альтернативні витрати – замість того, щоб будувати бомби та ракети, відбудовувати зруйновані міста, можна було б використати ці кошти на покращення освіти чи охорони здоров'я. Наприклад, альтернативна

вартість війни в Іраку була оцінена в 860 мільярдів доларів на кінець 200 року [10].

Як видно із таблиці 1.2 війна має декілька основних способів впливів на економіку країни. Військові дії можуть призвести до зруйнування інфраструктури, промислових об'єктів, житла та інших капітальних активів. Це призводить до великих втрат капіталу та ресурсів, що може вимагати значних зусиль для відновлення після війни.

Важливо відзначити вплив на виробництво всередині країни, тобто як до повного припинення виробництва товарів, так і до його значного зменшення. Такий негативний розвиток бізнесу можливий через руйнування інфраструктури, втрату робочої сили, переривання постачання сировини та інших факторів. В короткостроковій перспективі може призвести до значного спаду економічної активності та зростання безробіття.

Війна створює невизначеність та ризики для бізнесу та інвесторів через загрозу загальної безпеки, зміну політичного середовища та правових умов. Це може призвести до зменшення інвестицій та споживчого попиту, що вплине на ріст економіки.

С. Метц та П. Куцція розглядають два підходи до розуміння причин війни: ліберальний і консервативний, кожен із яких має стратегічні наслідки. У рамках ліберального підходу шляхом сприяння демократизації створюються умови для стримування агресії та вирішення конфлікту. На думку консерваторів, демократизація зазнає поразки і не варта витрат. Крім того, автори розглядають активні та пасивні війни. Автори роблять висновок, що з появою ядерної зброї в XX столітті пасивні війни набули більшого поширення [18].

Ф. Гоффман досліджуючи гібридні війни робить висновок, що в майбутньому у гібридній війні противники використовуватимуть сучасні технології, інструменти глобальної економіки, непередбачувану тактику, асиметричні режими дій тощо [13, 18].

Науковці, які вивчають війни, частіше зосереджуються на дослідженні причин агресії, що має дозволити впливати на неї з метою запобігання. Проте не

менш важливим є дослідження економічних наслідків війни, розуміння яких дозволить сформулювати аргументи на користь недопущення війни з позиції збереження ресурсів розвитку, а не спрямування їх на ліквідацію наслідків у післявоєнний період.

Наукові праці, присвячені вивченню наслідків війни, доцільно згрупувати за кількома основними напрямками:

- 1) дослідження природи та наслідків війни за їх складом і видами.
- 2) територіальний – передбачає розкриття специфіки війни в одній чи кількох країнах.
- 3) глобальний рівень причин і наслідків війни.

У відповідності до першої групи напрямків науковець Гудхенд Дж. вважає, що є так звана «воєнна економіка» – це будь-яка форма економічної діяльності, законної чи ні, яка має місце під час конфлікту. Однак Гудхенд Дж. також встановлює існування під час війни трьох складових економіки:

- воєнна економіка, яка включає мобілізацію та використання ресурсів для підтримки спроможності країни вести війну;
- тіньова економіка, що характеризує незаконну діяльність і використання війни для отримання від неї прибутку;
- економіка виживання – об'єднує групи населення, які долають проблеми воєнного часу та виживають.

Відповідно, економіка відіграє важливу роль у здатності країн вести війни. Однак важливіше зрозуміти наслідки війни. Серед найбільш значущих системних наслідків – зміна економічного середовища та припинення функціонування економіки на тривалий час. Зміна економічної ситуації призводить до швидкого відновлення економічного зростання після війни. Однак припинення бізнес-процесів має більш негативний ефект, ніж знищення фізичного капіталу. Вчені К. Тіс та К. Баум зазначають, що вартість війни складається з трьох частин: вартість ресурсів, які використовуються для війни; руйнування фізичного та людського капіталу; зменшення ВВП на душу населення, виміряне під час і після війни [32].

Друга група – територіальний напрямок – передбачає розкриття специфіки війни в одній чи кількох країнах. Оскільки, кожна війна має певні особливості, важливі для визначення змісту заходів, необхідних для мінімізації негативних проявів. Так, вчені досліджували наслідки війни в багатьох країнах і однією з останніх воєн була війна в Сирії, де наслідками війни стали міграція, бідність і відсутність освіти для цілих поколінь – це лише деякі з основних економічних та соціальних наслідків, які негативно впливають на майбутнє цієї країни. Територіальний підхід до вивчення війни важливий, оскільки кожна війна має регіональні наслідки та суттєво впливає на країни, що межують з регіонами бойових дій.

Третій напрям – глобальний рівень причин і наслідків війни. Тідвелл А. та Лерше К. вивчають, як глобалізація безпосередньо впливає на війни. Вчені відзначають, що взаємодія між глобалізацією і війною є складним процесом. Вчені стверджують, що міжнародні ринки оцінюють сценарії конфліктів і визначають їх гостроту. Виходячи з цього, ефекти можуть бути неоднозначними: від позитивних очікувань зростання окремих секторів економіки до швидкої негативної реакції. Тобто від серйозності конфліктів та рівня їх передбачуваності залежить реакція світового фінансового ринку та стан глобальної економіки [18].

Сам процес глобалізації проявляється не тільки в економічних, а й у технологічних і виробничих процесах. Це може бути благотворним впливом глобалізації на війни, враховуючи її багатовимірний характер. Однак у деяких випадках глобалізація може навіть стати каталізатором конфлікту, оскільки глобальні ринки можуть сприяти придбанню зброї окремими країнами.

С. Тайс та С. Баум досліджували вплив війни на показник ВВП на душу населення та дійшли висновку, що незважаючи на позитивний вплив війни на розвиток військово-промислового комплексу, ВВП падає через знищення фізичного та людського капіталу та брак інвестицій у фізичний та людський капітал [32].

Загалом, війна має серйозний та широкомасштабний вплив на економіку країни через руйнування капіталу, втрати виробництва, зростання витрат, загальну невизначеність та нестабільність.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

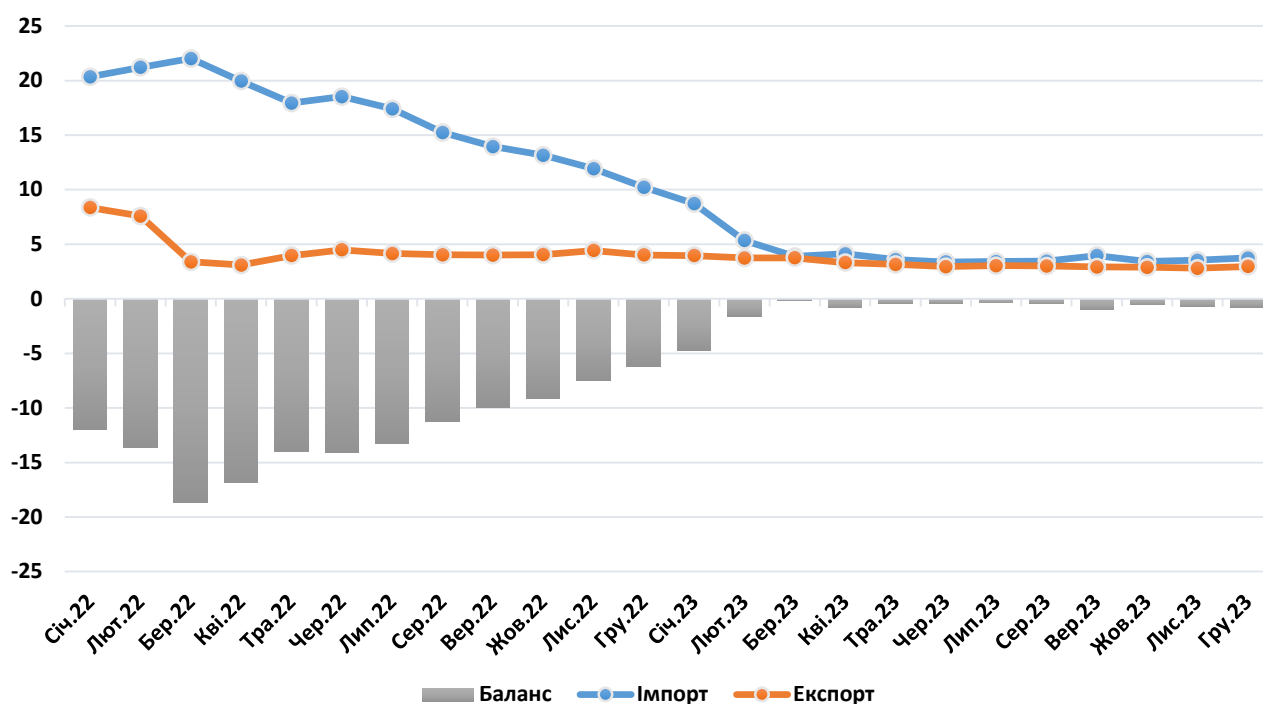
2.1. Аналіз основних напрямків впливу війни в Україні на економіку країн ЄС

Найзначнішим військовим конфліктом у ХХІ столітті стала війна Росії проти України. Міграція населення, руйнування промислової та соціальної інфраструктури на території України, захоплення атомних електростанцій, витіснення товарної продукції на світових ринках – усі ці негативні процеси потребують дослідження в контексті забезпечення сталого розвитку як країни, так і європейського регіону, а також світової економіки в цілому. Проте, сьогодні навіть із усіма політичними та економічними інститутами цивілізований світ не завжди має важелі впливу, щоб запобігти чи зупинити військову агресію [18].

Глобалізаційні процеси в світі сформували залежність між країнами та їх економіками. Ситуація нестабільності в країні, яка була викликана природними катаклізмами, економічними кризами чи політичною нестабільністю має менший вплив на економіку країни в порівнянні із змінами та ризиками, що спричиняє військове вторгнення іншої країни на територію суверенної держави.

Війна в Україні має значний вплив на економіку не лише самої України, але і країн Європейського Союзу (ЄС), а саме на торгівлю, енергетику, фінансові ринки та міграцію.

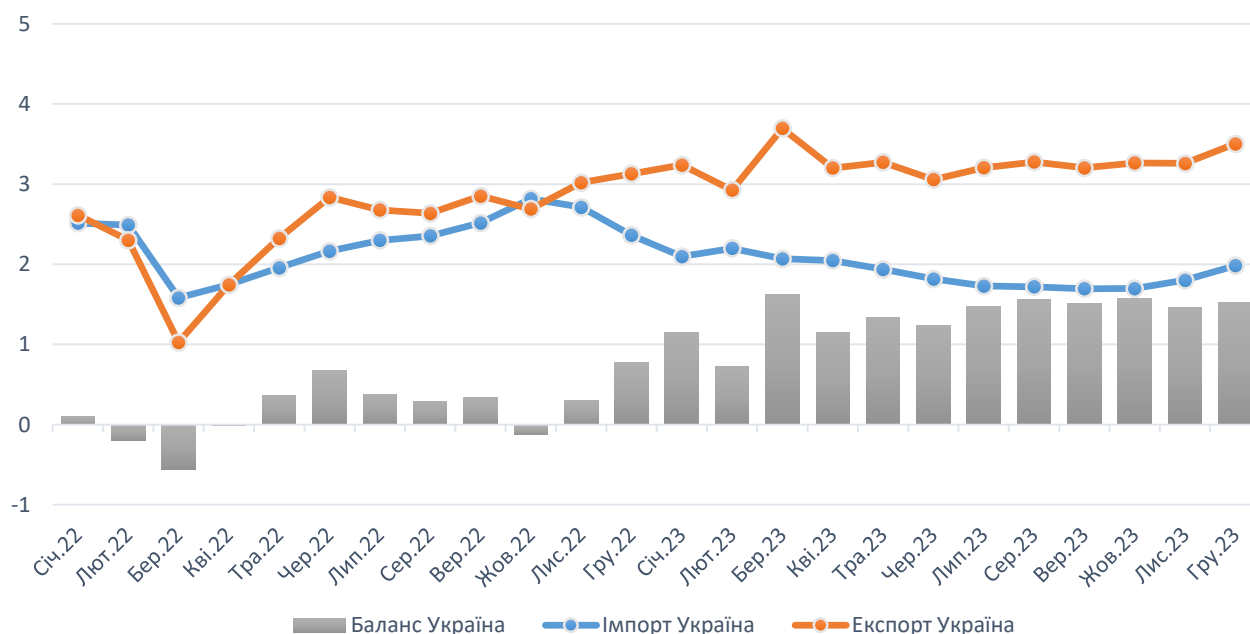
Україна є важливим торговельним партнером для багатьох країн ЄС. Війна призвела до порушення торговельних зв'язків, обмежень на експорт та імпорт, що негативно позначилися на економічних показниках країн ЄС. Через повномасштабне вторгнення Росії в Україну ЄС запровадив широкі економічні та політичні санкції проти Росії, що вплинуло на торгівлю товарами, послугами та фінансові операції. Ці санкції призвели до скорочення обсягів торгівлі між ЄС і Росією.

Джерело: [6]

Рис. 2.1. Торгівля ЄС товарами з Росією у 2022-2023 рр.

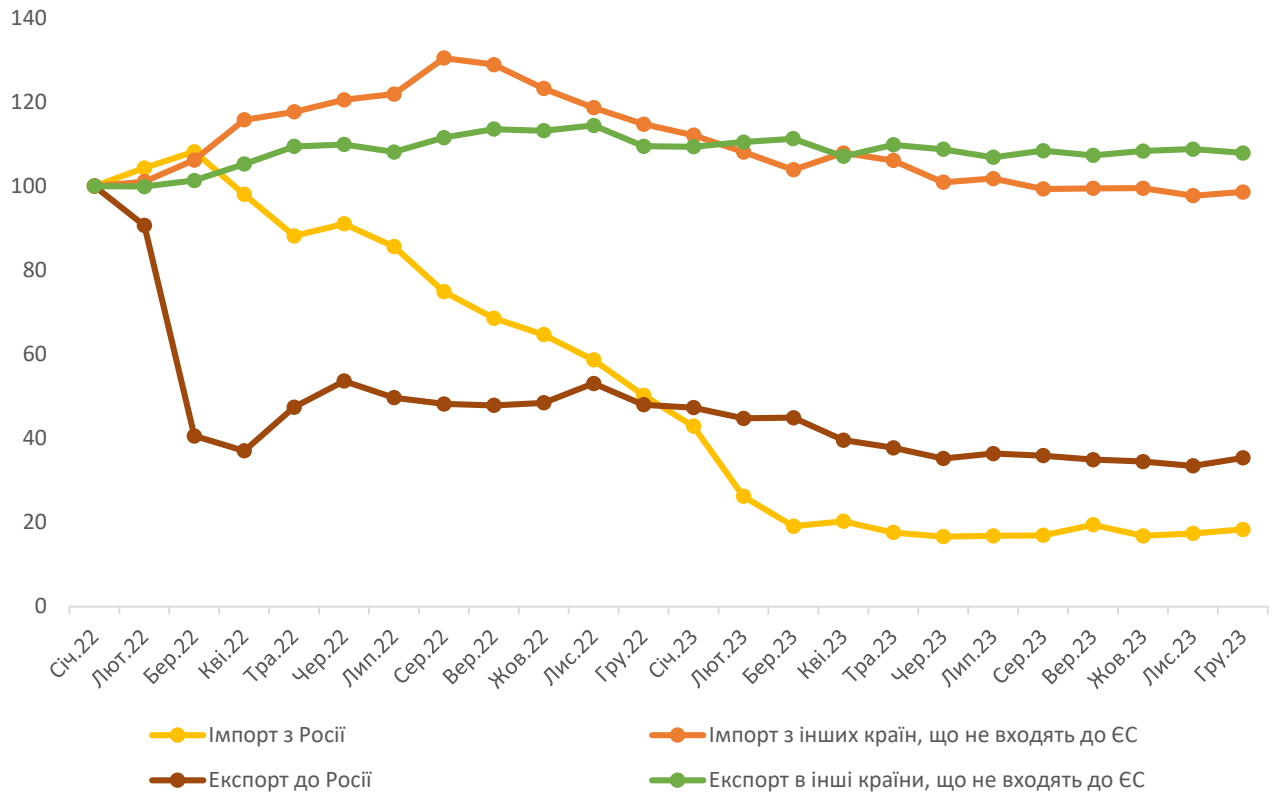
ЄС запровадив низку імпорتنних та експортних обмежень щодо товарів із Росії. Вартість експорту до Росії впала на 55% між 2022 та 2023 роками, тоді як імпорт з Росії за цей період впав на 85% (див. рис. 2.1). Ці події призвели до того, що дефіцит торгівлі ЄС з Росією, який досяг піку в 45,7 мільярда євро у другому кварталі 2022 року, впав до 0,9 мільярда євро в 2023 році [6].

Джерело: [7]

Рис. 2.2. Торгівля ЄС товарами з Україною у 2022-2023 рр.

Якщо порівняти торгівлю ЄС товарами з Україною (рис. 2.2) то за цей самий період у 2023 році імпорт з України був нижчим, ніж у 2022 році, тоді як експорт дещо зріс за цей період. Пік імпорту припав на четвертий квартал 2022 року, а пік експорту – на перший квартал 2023 року. Це призвело до того, що позитивне сальдо торгівлі ЄС з Україною досягло піку в 2023 році [7].

Джерело: [5]

Рис. 2.3. Товарна торгівля ЄС з Росією та іншими країнами, що не входять до ЄС, 2022-2023

Відбулись значні зміни в частках Росії в торгівлі за межами ЄС: як експорт, так і імпорт впали значно нижче рівня до вторгнення Росії в Україну. На рис. 2.3 показано, що частка Росії в експорті за межі ЄС впала з 3,2 % у першому кварталі 2022 року до 1,4 % у 2023 році. За той самий період частка імпорту з Росії за межі ЄС впала з 9,4 % до 1,6 % [5].

ЄС також експортував широкий асортимент продукції до Росії. У вартісному вираженні найбільшими товарними групами, експортованими до Росії в першому кварталі 2021 року, були машини, транспортні засоби, фармацевтика, електротехнічне обладнання та пластмаси. У 2022-2023 роках експорт чотирьох із цих п'яти груп товарів значно впав, за винятком

фармацевтичних препаратів, які становили 2 038 мільйонів євро в першому кварталі 2024 року, досягнувши максимуму в 2 894 мільйони євро в четвертому кварталі 2022 року [6].

У відповідь на санкції ЄС Росія ввела обмеження імпорту з ЄС, що ще більше вплинули на підприємства ЄС, які торгували з Росією.

Компанії також самостійно залишають ринок Росії, що також скорочує їх прибутки та можливості збуту товарів. Це коштує дорого, але такі причини, як санкції чи політичний ризик, а також громадська думка та думка інвесторів часто відіграють значну роль у прийнятті рішень. Загалом станом на 1 червня 2024 року завершили вихід з ринку Росії 396 компаній, залишає ринок 517 компаній, призупиняє діяльність – 703, скорочує діяльність – 384, зупиняє інвестиції – 143. Все ще працюють на ринку Росії 1677 компаній [40].

Війна в Україні спричинила різке зростання цін на енергоносії та значну волатильність на енергетичних ринках. Враховуючи їхню сильну залежність від російських поставок до вторгнення, енергетичні ринки ЄС особливо постраждали. Ціни на нафту, вугілля та газ зросли відразу після вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року і з тих пір залишаються нестабільними. За перші два тижні після вторгнення ціни на нафту, вугілля та газ зросли приблизно на 40%, 130% та 180% відповідно (див. додаток А) [1].

Так, 24 лютого 2022 року ціна на нафту марки WTI коштувала 92,77 долара за барель, але уже із 28 лютого по 3 серпня зросла до 106,96 долара США (+15,3%). Ціни на газ також підвищили оптові ціни на електроенергію в ЄС. Відтоді ціни на енергетичні товари знизилися: ціни на нафту та вугілля на 27% та 50% відповідно перевищили рівень до вторгнення, а ціни на газ на 11% нижчі, ніж до вторгнення. Ціни на нафту нещодавно знову почали зростати, що відображає згоду ЄС ембарго на більшу частину імпорту російської нафти та вищий світовий попит на нафту через пом'якшення Китаєм обмежень, пов'язаних із COVID-19. Оптові ціни на електроенергію на 8% вищі, ніж до вторгнення, але залишаються дуже нестабільними, зокрема під впливом політичних заходів, вжитих у відповідь на підвищення цін [1].

Україна є транзитною країною для постачання природного газу з Росії до країн ЄС. Із початком війни українська газотранспортна система продовжувала постачати газ з Росії до країн ЄС. Контракт на транзит газу закінчиться у грудні 2024 року, і ЄС заявляє що вже не потребує російського газу [38].

До 2022 року «Газпром» щороку постачав у Євросоюз 150-155 млрд. куб. м. газу. Усього з Росії до ЄС через інші країни йдуть п'ять газогонів (рис. 2.4)

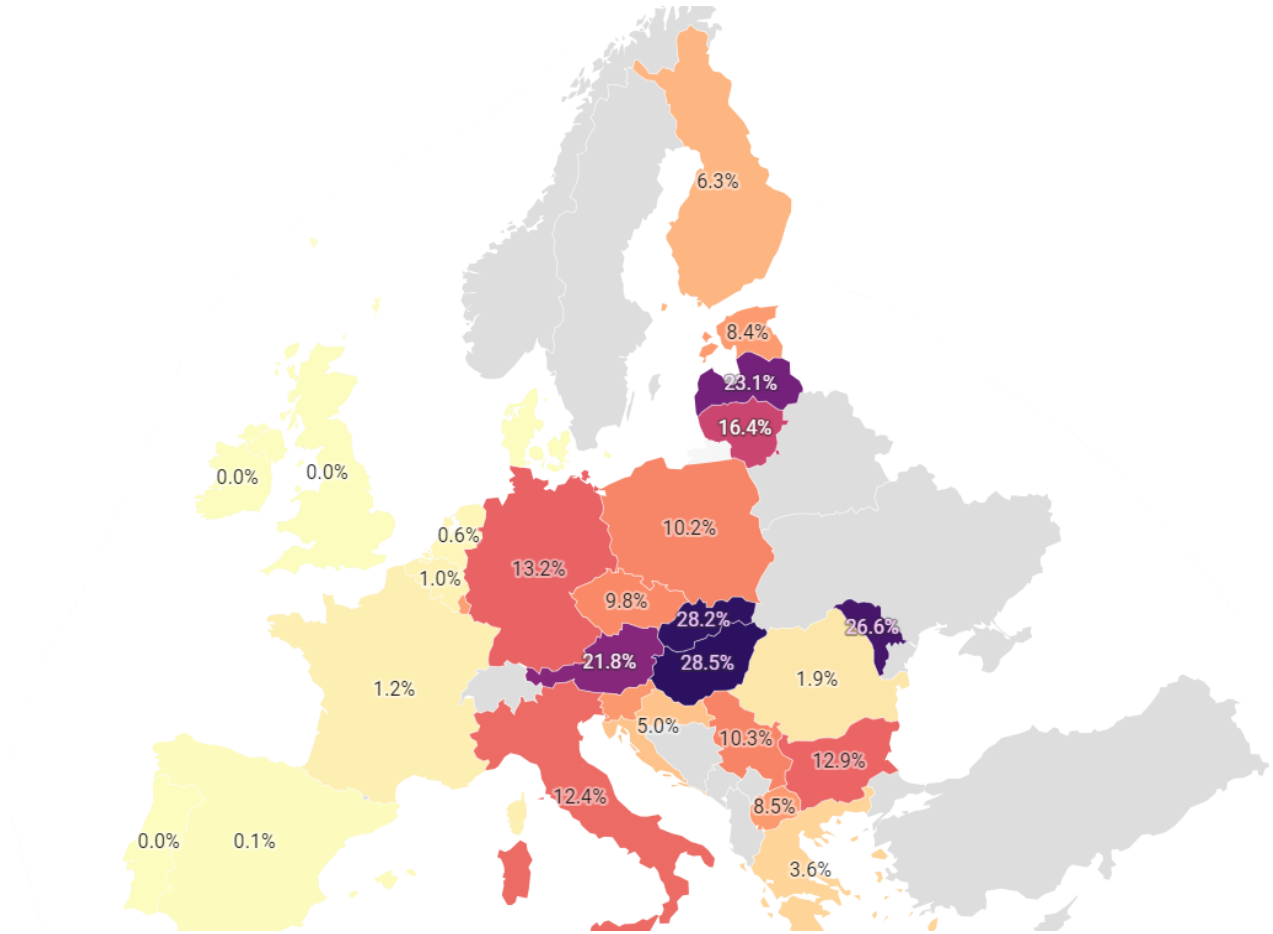
Джерело: [38]

Рис. 2.4. Газопроводи з Росії до Європи

Газопровід «Північний потік» та «Північний потік 2» зупинені, також заблокований газогін «Ямал-Європа» потужністю 38 млрд куб м на рік. Поставки газу відбуваються через «Турецький потік» і «Блакитний потік» до Туреччини та країн Південної та Південно-Східної Європи, а також через одну з двох точок входу в українську газотранспортну систему до країн ЄС [38].

Залежність країн ЄС від російського газу у 2022 році становила 22% (рис. 2.5). Загальний коефіцієнт залежності від енергетичних продуктів із Росії – 62%. З огляду на таку вагому залежність ЄС переглянув свою політику та планує до 2027 року повністю відмовитися від російського газу. Це можливо через

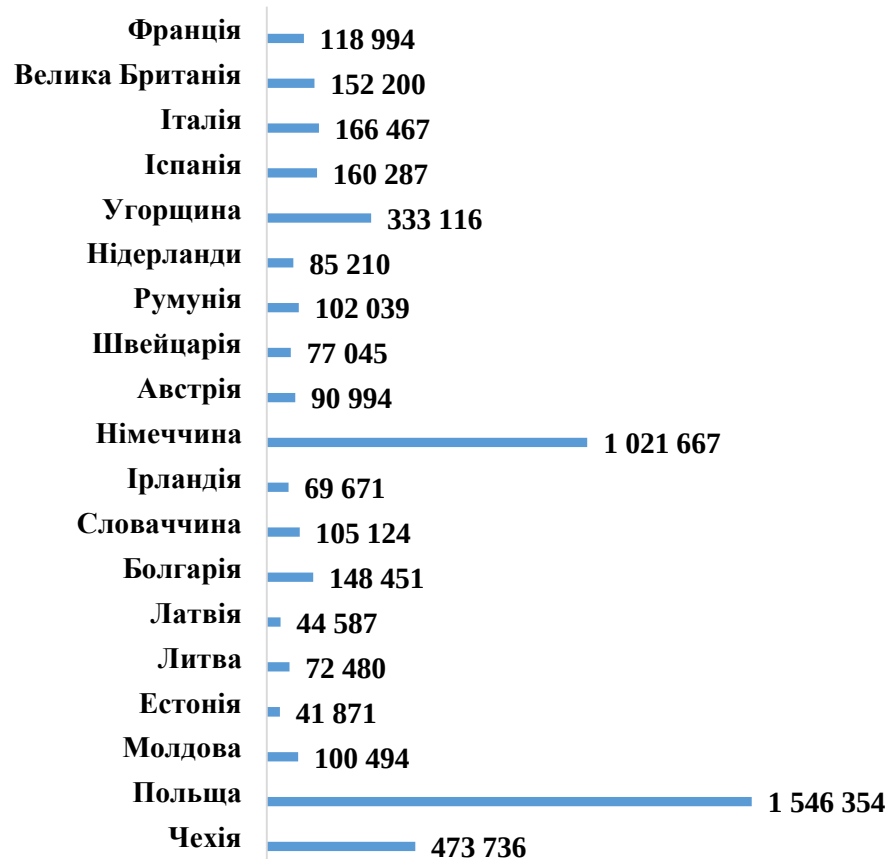
переорієнтацію на інших постачальників газу, зокрема збільшення імпорту скрапленого природного газу (СПГ) із США, Катару та інших країн.

Джерело: [30]

Рис. 2.5. Мапа залежності країн ЄС від постачання газу з Росії у 2022 році

Війна спричинила нову хвилю міграції з України до країн ЄС. Це створило нові економічні та соціальні виклики для країн, які приймають біженців. Російське вторгнення в Україну спровокувало одну з найбільших гуманітарних криз у Європі з часів Другої світової війни. Через війну десятки мільйонів українців вимушено змінили місце проживання, з них близько п'яти мільйонів виїхали через західні кордони, де отримали тимчасовий захист. Згідно даних Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 3 січня 2023 року близько 4,9 млн українських біженців взяли тимчасовий статус у країнах Європи (рис. 2.6). Це приблизно 1% населення країн ЄС. Найбільшу часту українців прихистили Польща, Чехія та Німеччина [35].

Джерело: сформовано автором на основі [35].

Рис. 2.6. Кількість українських біженців у країнах Європи у 2023 р.

Хвиля біженців з України не схожа на попередні міграційні кризи, які спіткали Європейський континент у XXI столітті. Відмінність у тому, що більшість українських біженців – жінки працездатного віку з вищою освітою та їх діти. Згідно з опитуванням UNHCR, 87% мігрантів – жінки з дітьми, 65% жінок – працездатного віку від 18 до 59 років. Близько 70% опитаних мігрантів мають вищу освіту [39].

Люди, які тікають за кордон від війни, як правило, перебувають у складному соціальному становищі. У нових країнах їм потрібно знайти житло, одяг, їжу та ліки. Левову частку цих витрат покривають бюджети країн Євросоюзу. Характерною особливістю хвилі українських біженців є значна частка серед них неповнолітніх. Це створює додатковий тиск на бюджети держав, оскільки їм необхідно здійснювати додаткові видатки на освіту українців та їх адаптацію [35].

Наприклад, у Польщі видатки на освіту для майже 560 тис зареєстрованих там українських дітей становлять 2,2 млрд євро, а витрати на їх медичне

забезпечення оцінюються 1,5 млрд євро. За розрахунками економістів, держави ЄС залежно від країни витрачають від 9 тис. євро до 25 тис. євро на рік на кожного українського мігранта.

«Якщо дві третини зареєстрованих українців у ЄС потребуватимуть державної підтримки, то загальний обсяг видатків становитиме від 26,4 млрд євро до 73,3 млрд євро на рік. Водночас очікується, що найбільше навантаження лягатиме на країни-сусіди України та країни Балтії, – говориться в дослідженні Нацбанку» [35].

Бажання українців повернутися до України зменшується (рис. 2.7). У листопаді 2022 року про це думали 50% опитаних, 24% були скоріше нахильні до такого варіанту, а в січні 2024 року ці цифри знизилися до 26%. Тенденція схожа і серед дітей біженців: у травні 2023 року 39% з них точно планували повернутися, ще 17% бажали цього, а у 2024 році показники складають 22% і 25% відповідно.

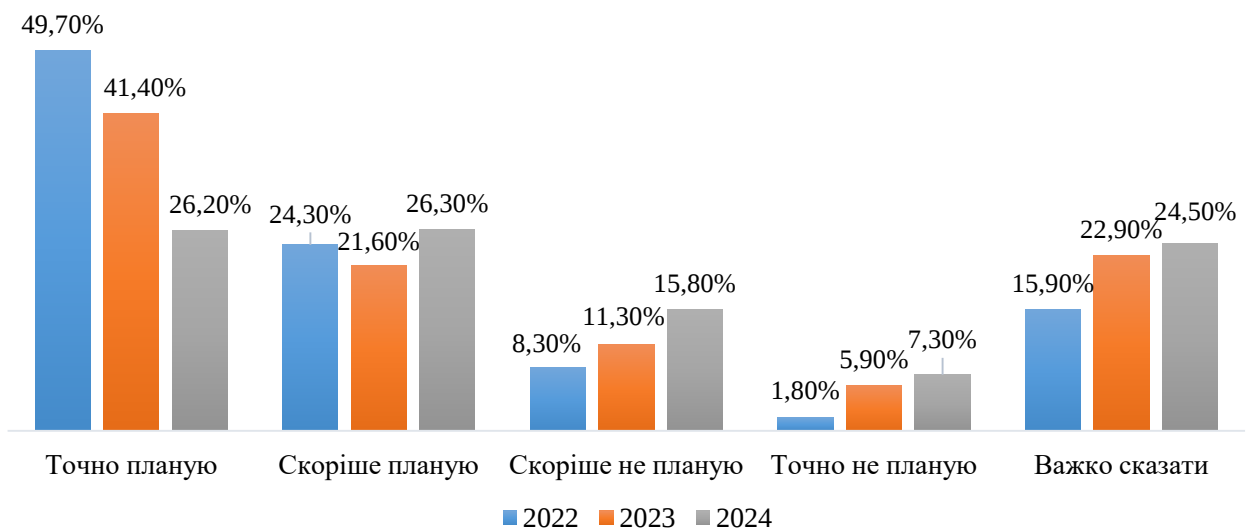

Рис. 2.7. Частка тих хто планує повернутися в Україну.

Джерело: сформовано автором на основі [43].

Найменше охочих повертатися назад до України діти віком 15-17 років. Тільки 17% з них впевнено вирішили це зробити, а 29% більше схильються до цього варіанту [43].

Попри негативний вплив від великої кількості біженців (збільшення соціальних виплат, додаткове фінансове навантаження) на економіку країн, які

їх прийняли варто відмітити і позитивний ефект. Так, за офіційними даними, українці підписали 1,87 млн трудових контрактів у 17 країнах ЄС та, за даними одного з досліджень, підняли на 1% ВВП Польщі. Більше половини працездатних українців у східній та центральній частині Європи знайшли роботу [33].

Окрім особистих коштів українських біженців, низка європейських держав отримали також і допомогу з європейських фондів на утримання українців що склала 17 мільярдів євро. Найбільший з них – «Фонд згуртування», виплати з якого здійснюються насамперед для країн ЄС, ВВП яких нижчий від середнього у блоці (Португалія, Греція, Хорватія, Кіпр, Мальта, Болгарія, Чехія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Польща, Румунія, Литва, Латвія та Естонія). Ці країни можуть використовувати дані кошти для фінансування житла, шкіл, догляду – на всі заходи, необхідні для підтримки переміщених осіб з України [33].

Отже, підсумуємо позитивний ефект від присутності мігрантів з України в країнах ЄС:

1) витрати українців за кордоном власних коштів. Загалом у 2022 році українці, за підрахунками НБУ, витратили за кордоном \$20 млрд. Ці витрати здійснювались за рахунок коштів акумульованих українцями в українських банках, через зняття готівки або розрахунок українськими банківськими картами в торговельних мережах за кордоном. Це відобразилося в одномоментному стрибку обороту роздрібної торгівлі, який найбільше спостерігався в перші місяці вторгнення в Польщі, Естонії, Німеччині, Словаччині й Румунії;

2) Участь українців у європейському ринку праці. Європейський центробанк оцінює, що у середньостроковій перспективі коефіцієнт участі в робочій силі Єврозони українських переселенців становитиме від 25% до 55%. Водночас робоча сила Єврозони збільшиться завдяки участі українців на 0,2-0,8% або в абсолютних цифрах на 0,3-1,3 мільйона осіб. Тож у процесі активнішого залучення українців до ринку праці в середньостроковій

перспективі фінансовий тиск зменшуватиметься й чистий фінансовий ефект для Європи буде додатним.

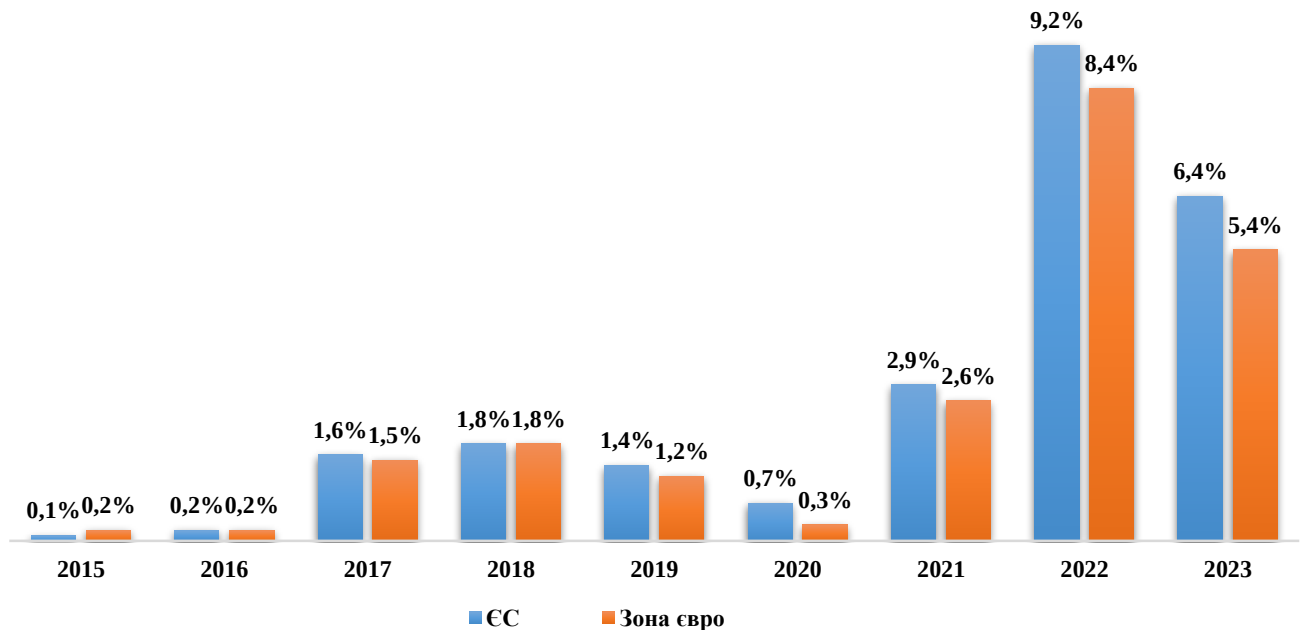
Це підтверджується дослідженням Oxford economics, в якому йшлося про те, якщо 650 тис. українських мігрантів залишаться в Польщі, робоча сила зросте додатково на 210 тис. (1,2%) до 2030 року, а потенційний ВВП – на 1,2%. Натомість приплив у 1 млн. мігрантів збільшить робочу силу на 370 тис. (2,1%), а потенційний ВВП – на 2,0% до 2030 року. Отже присутність українців до певної міри компенсувала ризики рецесії, а в деяких країнах, можливо, дозволила уникнути рецесії. Українці стимулювали споживчі ринки та компенсувала нестачу трудового капіталу в ЄС [37].

2.2. Оцінка змін у економічній активності та показниках економічного зростання в країнах ЄС під час війни в Україні

На початку 2022 року із повномасштабним вторгненням Росії в Україну в усьому світі та в Європі зокрема спостерігається різке зростання цін на енергоносії, ріст інфляції та сповільнення економіки провідних держав.

Досліджуючи вплив війни на економіку Німеччини, Великої Британії, Франції, Італії та Швейцарії, агентство Reuters зазначає, що обсяги виробництва були б на 0,1%-0,7% вищими у четвертому кварталі 2022 року, а показники інфляції в кожній із країн були б на 0,2-0,4% нижчими. Негативні наслідки війни, ймовірно, будуть набагато більшими в середньостроковій і довгостроковій перспективі, особливо щодо реальної економіки [36].

На рисунку 2.8 наведено рівень інфляції в країнах ЄС та єврозоні за останніх дев'ять років. Так, загальна інфляція знизилась з 9,2% у 2022 році до 6,4% у 2023 році, а прогноз має ще більш позитивну тенденцію та передбачає зменшення інфляції до 2,8% у 2024 році в ЄС. У зоні євро зниження з 8,4% у 2022 році до 5,4% у 2023 році, а у 2024 році прогноз передбачає зменшення рівня інфляції до 2,5% [34].

Джерело: [12]

Рис. 2.8. Рівень щорічної інфляції в ЄС у 2015-2023 рр.

Оскільки, у 2022 році ЄС зазнав серйозної енергетичної кризи та кризи вартості життя то ці наслідки відчуються й сьогодні. Зростання цін на енергоносії призвело до надзвичайно високих показників інфляції восени 2022 року, особливо в жовтні 2022 року. Це створило складні рамкові умови як для громадян ЄС, так і для компаній. Крім того, щоб знизити інфляцію до цільового рівня в 2%, Європейський центральний банк почав підвищувати процентні ставки, що значно вплинуло, особливо на громадян і компанії з великими кредитами зі змінною ставкою.

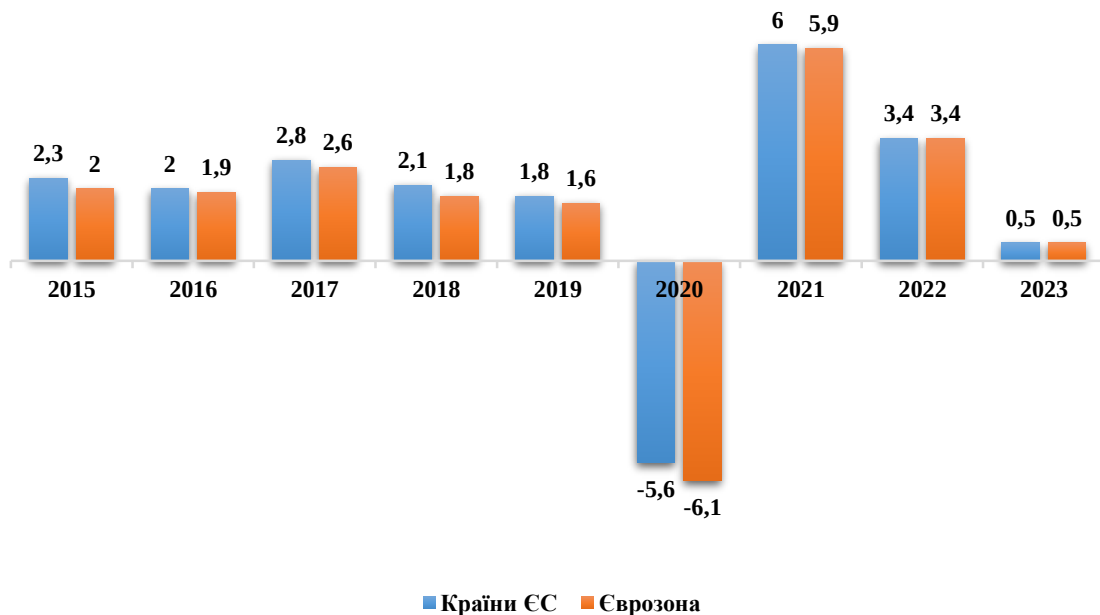
Економічні наслідки війни в Україні з короткостроковими прямими бюджетними витратами для ЄС та його членів можуть скласти до 175 мільярдів євро або приблизно від 1,1 до 1,4% ВВП у 2022 році:

- 50 мільярдів євро для стримування внутрішніх цінових наслідків загостреного шоку пропозиції через трансфери, зниження податків та адміністративний контроль цін.
- 75 мільярдів євро на запуск плану енергетичної незалежності, щоб зменшити залежність від Росії.
- 30 мільярдів євро для взаємного розподілу витрат на прийом біженців з України.

- 20 мільярдів євро на безпеку та оборону у 2022 році та вдвічі більше у 2023 році.

У середньостроковій перспективі потрібні додаткові витрати, особливо на енергетичну безпеку та оборону.

В ЄС економічне відновлення після пандемії COVID-19 було повільнішим, ніж очікувалося, саме через війну в Україні. Прогноз Європейської комісії передбачав зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) ЄС на 4,3 % у 2022 році та 2,5 % у 2023 році, але врешті зростання було зареєстровано на рівні 3,4 % у 2022 році та приблизно на 0,5 % у 2023 році (рис. 2.9).

Джерело:[27]

Рис. 2.9. Темп зростання реального ВВП в країнах ЄС та єврозони у 2015-2023 рр.

Відповідно до оцінок Європейської Комісії, очікується помірне зростання ЄС у 2024 та 2025 роках. Зростання ВВП єврозони прогнозується на рівні 0,8% у 2024 році та 1,5% у 2025 році (і 0,9% та 1,7% для ЄС-27 відповідно).

З початком війни повний вплив на компанії та промисловість ЄС важко передбачити, оскільки вплив є різним від однієї країни-члена до іншої, наприклад, відповідно до прямих торговельних зв'язків з Росією та кількості російських енергоносіїв, яка використовується в країні. У червні 2022 року Європейський інвестиційний банк оцінив, що війна вдарить по компаніях ЄС

трьома способами: 1) скорочення експорту, 2) зниження прибутків через високі ціни на енергоносії та 3) труднощі з отриманням кредитів через уникнення ризиків банками.

Ланцюжки постачання, які вже були напружені через пандемію COVID-19, також постраждали від наслідків російської війни. Окрім енергії та продуктів харчування, про які йшлося раніше, постраждали багато видів сировини та товарів, таких як добрива та хімікати. Крім того, страждає, наприклад, виробництво напівпровідників, які мають важливе значення для зеленого та цифрового переходу, оскільки Україна є ключовим постачальником неону, життєво важливого інгредієнта для виробництва чіпів.

Загалом вплив війни в Україні на економіку країн Європейського Союзу є значним та буде проявлятися, як в позитивних так і негативних явищах.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ШЛЯХІВ РЕАГУВАННЯ НА ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ КРАЇН ЄС

Війна в Україні є найважливішим геополітичним конфліктом ХХІ століття, знаменуючи повернення до реальної політики у глобальному управлінні. Кожен ключовий момент цієї війни мав сейсмічний вплив, змінюючи динаміку складних відносин між Сполученими Штатами, Китаєм і Європейським Союзом. Російське вторгнення також розкрило приховані наміри та таємні стратегії цих країн, що спричинило непередбачувані наслідки у всьому світі.

Вторгнення Росії в Україну безпосередньо гальмує торговельну і фінансову глобалізацію та переписує глобальні геополітичні баланси. Війна в Україні створює проблеми у світовій економіці, особливо в сировинних та енергетичних секторах, які досі перебувають у складному становищі після пандемії.

На економічному рівні мають місце два типи ефектів, що впливають на економіку країн ЄС:

1. Проблеми, що виникають через обмеження на енергетичні продукти, продукти харчування та сировину, дефіцит (або очікування дефіциту) яких підвищує ціни, підриває систему виробництва продукції та загрожує соціальній стабільності. Росія є другим у світі виробником нафти і газу. На Україну припадає 30% світового експорту пшениці та 18% експорту кукурудзи.
2. Підвищення рівня загальної інфляції (через ціни на енергоносії та продукти харчування) та процентні ставки, які збільшують витрати на корпоративне фінансування та загрожують стійкості державних фінансів [23].

Війна в Україні – це третій асиметричний шок, як називають його економісти, який пережив ЄС за останні два десятиліття, після фінансової та економічної кризи 2008-го року і подальшої кризи Єврозони і пандемії COVID-

19. Асиметричний шок – це раптова зміна економічних умов, яка зачіпає окремі країни ЄС більше, ніж інші. Війна в Україні дійсно має набагато більший вплив на сусідні країни через приплив біженців та суттєву залежність цих країн від російського газу [33].

Російсько-українська війна призвела до значного зростання цін на енергетичні ресурси. Враховуючи стратегічне значення нафти і газу та механізм формування цін на ринку, очевидно, що ціни на енергоносії дуже чутливі до екстремальних подій, зокрема геополітичних конфліктів у основних нафтовидобувних країнах. Саме так відбулось в ЄС, коли війна спровокували значний ріст цін на енергетичні продукти та поставила під загрозу транспортування газу та нафти до країн-членів ЄС.

Саме тому країнам ЄС необхідно замінити російські енергетичні продукти (газ і нафту), проте в короткостроковій перспективі це неминуче коштуватиме великих витрат. Наприклад, відключення провідного експортера газу від світового ринку призведе до подальшої ескалації цін, отже для країн ЄС необхідною умовою є зменшення свого попиту на імпорт з Росії, збільшивши постачання з інших джерел (наприклад, шляхом відстрочки закриття вугільних і атомних станцій і збільшення використання відновлюваних джерел енергії), а також шляхом скорочення внутрішнього попиту на газ та інші види палива [30].

У середньостроковій перспективі ЄС повинен розробити та профінансувати повну реконструкцію європейської енергетичної системи, яка включатиме диверсифікацію джерел постачання, міцніші взаємозв'язки та визначення планів на випадок непередбачених обставин для реагування на збої в постачанні. Роблячи це, ЄС потрібно надати значно більшої ваги меті безпеки, ніж у початковій структурі ринку електроенергії. Це потребуватиме значних інвестицій [30].

У найближчому майбутньому хоча ЄС не може повністю відмовитися від російського газу, він може негайно підготуватися до зменшення своєї залежності від нього, інвестувати в диверсифікацію та взяти на себе зобов'язання поступово скорочувати свій імпорт (як це було зроблено в минулому з Іраном). Ця політика

неодмінно призведе до значних короткострокових економічних витрат, але вона є умовою для перемоги в боротьбі з Росією [30].

Отже, у галузі енергетики можна запропонувати певні підходи для уникнення екстремальних ситуацій:

1) Країни-імпортери енергоносіїв повинні прагнути досягти диверсифікованої моделі імпорту нафти та газу.

2) Підприємства повинні розумно використовувати фінансові інструменти для хеджування ризиків. Екстремальні події можуть легко призвести до надмірної реакції цін на нафту, посилюючи волатильність цін на нафту. Підприємствам слід розумно використовувати фінансові інструменти, такі як опціони та ф'ючерси, для хеджування ризику високих виробничих витрат, спричинених коливаннями цін на сировину, пом'якшення цінових шоків на нафту та досягнення безпечної та ефективної діяльності;

3) Необхідно активно розвивати відновлювані джерела енергії, щоб неухильно сприяти трансформації енергії. Як невідновлюваного джерела енергії та стратегічного матеріалу, дефіцит сирої нафти очевидний. Однак екстремальні події можуть легко змінити діючу тенденцію цін на нафту та передати її на макроекономічний рівень. Енергетична трансформація зменшить споживання та залежність від імпорту нафти та природного газу, одночасно пом'якшуючи вплив різких коливань цін на нафту та газ на економіку. Це також гарантуватиме національну енергетичну безпеку шляхом побудови диверсифікованих енергетичних систем і досягнення максимальної енергетичної незалежності [26].

Подолання міграційної кризи вимагає комплексного підходу та спільних зусиль національних урядів, міжнародних організацій та громадськості. Варто зазначити, що кожна країна працює над певними рекомендаціями або шляхами подолання міграційної кризи, що можуть включати наступні заходи:

1) Міжнародне співробітництво: залучення країн, міжнародних організацій та громадськості до спільної роботи над розв'язанням міграційних проблем. Це включає обмін інформацією, координацію дій та спільне прийняття рішень. Застосування ефективних політичних рішень, спрямованих на

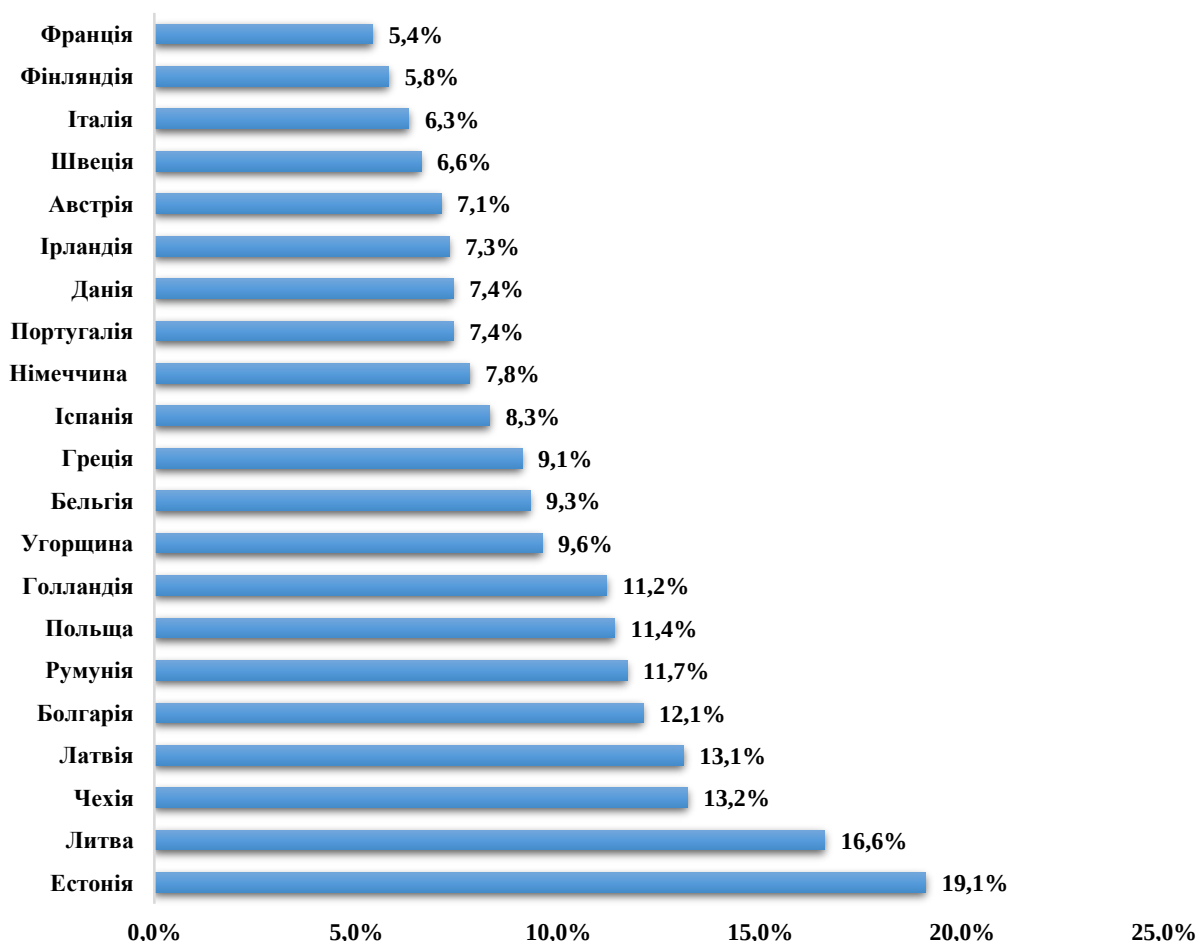
розв'язання кореневих причин міграції, є важливим кроком. Розвиток міжнародної співпраці для спільного вирішення проблеми міграції, включаючи спільні плани дій, обмін інформацією та координацію, може бути ефективним інструментом.

2) Розвиток країн походження: вкладання в економічний, соціальний та інфраструктурний розвиток країн, з яких відбувається масова міграція. Інвестування в розвиток економіки, освіти, інфраструктури та охорони здоров'я в країнах, з яких відбувається масова міграція. Це може створити більш сприятливі умови для мешканців цих країн та зменшити причини, що спонукають їх залишати свою батьківщину.

3) Інтеграція мігрантів: розробка та впровадження політик та програм, спрямованих на успішну інтеграцію мігрантів в приймаючі країни. Це включає надання доступу до освіти, медичних послуг, житла та робочих місць, а також сприяння в освоєнні мови та культурного адаптації.

4) Боротьба з кореновими причинами міграції: звернення уваги на причини, які змушують людей мігрувати, такі як війни, конфлікти, бідність, нерівність, кліматичні зміни тощо. Це може включати дипломатичні зусилля, сприяння політичній стабільності, розвитку економіки та екологічної стійкості [41].

Для розв'язання проблеми високої інфляції кожна із європейських країн розробляє індивідуальні підходи, оскільки уряди мають справу з національним контекстом (рис. 3.1). Але можна виділити три основні типи політики, які були започатковані в Європі з осені 2021 року та почали більш інтенсивно застосовуватися після початку війни в Україні: 1) трансфери найбільш вразливим верствам населення; 2) тимчасове зниження податків або знижки на ціни на паливо; 3) регулювання цін.

Джерело: [14].

Рис. 3.1. Річний рівень інфляції для різних країн ЄС у 2022 році

Проте, також варто розглянути можливість оподаткування надвисоких прибутків компаній. Наприклад, енергетичні компанії, які зараз отримують вигоду від високих цін на свою продукцію, аж до отримання надприбутків, оцінених Міжнародним енергетичним агентством у понад 200 мільярдів євро в усьому світі у 2022 році. В Європі на цей крок поки що пішли лише Італія та Румунія. У березні 2022 року Рим запровадив 10% податок на несподіваний прибуток і підняв ставку до 25% указом, виданим у травні. Бухарест, зі свого боку, оголосив у жовтні 2021 року, що оподатковуватиме 80% прибутку виробників електроенергії від будь-якого продажу мегават-години на суму понад 91 євро [14].

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, що розкриває основні аспекти того, як саме війна в Україні впливає на економіку країн Європейського Союзу варто зазначити наступні висновки:

Ріст цін на нафту, газ і вугілля призвело до переформатування звичної енергетичної політики ЄС та викликало появу короткострокових і довгострокових планів із необхідності відмови від використання російських енергетичних продуктів. Підвищення цін на нафту та газ зумовило подальше зростання на тарифи для споживачів в країнах ЄС. Країни-імпортери енергоносіїв повинні прагнути досягти диверсифікованої моделі імпорту нафти та газу. Як було показано, під час війни між Росією та Україною, надмірна залежність європейських країн від російського імпорту енергоресурсів може призвести до кризи енергопостачання. Щоб пом'якшити такі наслідки, країни-імпортери енергоносіїв повинні брати участь у багаторівневій співпраці з різними країнами та поступово створювати мережу енергетичного співробітництва, встановлюючи диверсифіковану структуру імпорту нафти та газу. Також варто звернути свою увагу на розвиток відновлюваних джерел енергії.

Війна сприяла вищим рівням інфляції в ЄС через підвищення цін на енергоносії та продукти харчування. Це, у свою чергу, вплинуло на споживчі витрати та загальне економічне зростання. Військовий конфлікт створив середовище невизначеності, що вплинуло на інвестиційні рішення бізнесу. Компанії обережно ставляться до інвестування в регіони, які прямо чи опосередковано постраждали від війни, а також скорочують наявні інвестиції в Україну та Росію.

Введення країнами ЄС санкції щодо країни-агресора також вплинули на спроможність певних європейських компаній вести свою діяльність, адже у відповідь на санкції ЄС Росія ввела обмеження на імпорт товарів з ЄС, що ще більше вплинуло на підприємства, які торгували з Росією.

Компанії також самостійно залишають ринок Росії, що також скорочує їх прибутки та можливості збуту товарів. Це коштує дорого, але такі причини, як санкції чи політичний ризик, а також громадська думка та думка інвесторів часто відіграють значну роль у прийнятті рішень.

Кожна країна працює над подоланням міграційної кризи, застосовуючи різні заходи. Серед них – міжнародне співробітництво, яке включає обмін інформацією, координацію дій і прийняття спільних рішень для вирішення кореневих причин міграції. Також важливими є інвестиції в економічний, соціальний та інфраструктурний розвиток країн походження мігрантів, що зменшить стимули для міграції. Інтеграція мігрантів через доступ до освіти, медичних послуг, житла та робочих місць сприяє їх успішній адаптації в приймаючих країнах. Крім того, боротьба з кореновими причинами міграції, такими як війни, конфлікти, бідність і кліматичні зміни, допомагає зменшити міграційний потік. Подолання міграційної кризи вимагає комплексного підходу та спільних зусиль урядів, міжнародних організацій та громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adolfsen J. F., Kuik F., Lis E. M. & Schuler T. The impact of the war in Ukraine on euro area energy markets. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2022/html/ecb.ebbox202204_01~68ef3c3dc6.en.html
2. Bayart J.-F. Africa in the world: A history of extraversion. *African Affairs*, 99(395), 217-267. 2000. doi: <https://doi.org/10.1093/afraf/99.395.217>
3. Belloni R. & Strazzari F. (2014). Corruption in Post-Conflict Bosnia-Herzegovina and Kosovo: A Deal among Friends. *Third World Quarterly*, 35(5), 855-871. doi: <https://doi.org/10.1080/01436597.2014.921434>
4. Coal prices. URL: <https://tradingeconomics.com/commodity/coal>
5. Economic impact of Russia's war on Ukraine: European Council response. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)757783](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)757783)
6. EU trade with Russia – latest developments. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Russia_-_latest_developments#Latest_development
7. EU trade with Ukraine - latest developments. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=622280#Latest_developments
8. Gareth A. Resources, techniques and strategies south of the Sahara: Revising the factor endowments perspective on African economic development, 1500-2000. *Economic History Review*, 61(3), 2008. 587-624. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0289.2007.00409.x>
9. Geopolitical risk dashboard URL: <https://www.blackrock.com/corporate/insights/blackrock-investment-institute/interactive-charts/geopolitical-risk-dashboard#risk-summary>
10. Glanz J. The Economic Cost of War in Iraq and Afghanistan. *The New York Times*. 2009. URL:

<https://www.nytimes.com/2009/03/01/weekinreview/01glanz.html?pagewanted=1&r=1>

11. Global financial stability report. Chapter 3. Geopolitics and financial fragmentation: implications for macro-financial stability. International Monetary Fund. April 2023. P.81

12. HICP – inflation rate. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00118/default/table?lang=en>

13. Hoffman F. *Conflict in the 21st century: the rise of hybrid wars*. Potomac Institute for Policy Studies. [online], Available at: <https://www.potomac institute.org/images/stories/publications>

14. How are EU countries doing against inflation? URL: https://www.europeandatajournalism.eu/cp_data_news/how-are-eu-countries-doing-against-inflation/

15. Jayasundara-Smits Sh. Lost in Transition: Linking War, War Economy and Post-war Crime in Sri Lanka. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 3(1), 2018. P. 63-79. doi: <https://doi.org/10.1080/23802014.2018.1473046>

16. Jerven M. The quest for the African dummy: Explaining African post-colonial economic performance revisited. *Journal of International Development*, 22(2), 2009. 288-307. doi: <https://doi.org/10.1002/jid.1603>

17. Jespersen S. Development Engagement with Organised Crime: A Necessary Shift or Further Securitisation? *Conflict, Security & Development*, 15(1), 2015. 23-50. doi: <https://doi.org/10.1080/14678802.2014.978182>

18. Kasych A. The economic consequences of the war in the 21st century at the regional and global levels. *SHS Web of Conferences* 160, 01005 (2023). IES2022. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202316001005>

19. Kaya A. How are geopolitical risks affecting the world economy? URL: <https://www.economicsobservatory.com/how-are-geopolitical-risks-affecting-the-world-economy>

20. Levy J., Thompson W., *The Arc of War: Origins, Escalation and Transformation*. Chicago: University of Chicago Press (2011)

21. Moradi A. Confronting colonial legacies: Lessons from human development in Ghana and Kenya, 1880-2000. *Journal of International Development*, 20(8), 1107-1121. doi: <https://doi.org/10.1002/jid.1514>
22. Natural gas. URL: <https://tradingeconomics.com/commodity/natural-gas>
23. New geopolitical and economic balances after the invasion of Ukraine. URL: <https://www.santander.com/en/press-room/insights/new-geopolitical-and-economic-balances-after-the-invasion-of-ukraine>
24. Oil Price Charts. URL: <https://oilprice.com/oil-price-charts/#prices>
25. Pettinger T. Economic impact of war. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/2180/economics/economic-impact-of-war/#more-2180>
26. Qi Zhang, Yi Hu, Jianbin Jiao & Shouyang Wang. The impact of Russia–Ukraine war on crude oil prices: an EMC framework. *Humanities and Social Sciences Communications*. №1. 2024. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-023-02526-9>
27. Real GDP growth rate – volume. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en>
28. Sugihara K. The second Noel Butlin lecture: Labour-intensive industrialisation in global history. *Australian Economic History Review*, 47(2), 2007.121-154. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8446.2007.00208.x>
29. The Conduct of War in the 21st Century. Kinetic, Connected and Synthetic. Edited by Rob Johnson, Martijn Kitzen and Tim Sweijs First published (2021)
30. The economic policy consequences of the war. URL: <https://www.bruegel.org/blog-post/economic-policy-consequences-war>
31. The Impact of Geopolitical Conflicts on Trade, Growth, and Innovation. World Trade Organization (WTO). URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202209_e.htm
32. Thies C., Baum C. The Effect of War on Economic Growth. URL: <https://www.cato.org/cato-journal/winter-2020/effect-war-economic-growth>

33. Абрамович О. Біженці та економіка – які наслідки для ЄС має наплив українців. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bizhentsi-ta-ekonomika-yaki-naslidky-dlya-yes-maye-naplyv-ukrayintsiv/32641171.html>

34. Війна в Україні та її наслідки для ЄС - Блог Високого представника ЄС Жозепа Борреля. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine>

35. Вінокуров Я. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>

36. Крижний А. Найгірше попереду: як війна в Україні впливає на європейські економіки. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/naygirshe-poperedu-yak-viyna-v-ukrajini-vplyvaye-na-yevropeyski-ekonomiki-doslidzhennya-12401823.html>

37. Макалюк Б. Створили тиск чи навпаки — збагачують та розвивають: як українці впливають на економіку країн ЄС. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/ekonomiya/yak-ukrayinski-bizhenczi-vplyvayut-na-ekonomiku-yes-yaki-ye-naslidky/>

38. Нульовий транзит: чи готова Україна зупинити транспортування російського газу. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/13/709812/>

39. Пишний А. Українські мігранти в Європі – не тягар, а цінний людський капітал. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/15/695056/>

40. Припиніть бізнес з Росією. URL: <https://leave-russia.org/uk/companies-that-exited?flt%5B131%5D%5Beq%5D%5B%5D=425>

41. Пробоїв О.А. Напрями подолання міграційної кризи в країнах ЄС і врегулювання потоків нелегальної міграції. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/15.pdf

42. Угринчук А. Вплив війни в Україні на економіку країн Європейського Союзу. *Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід* : тези доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф.

молод. учених і студ. (Тернопіль, 27-28 березня 2024 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2024. С.156-157.

43. Михайлишин Д. Усе менше охочих повертатися. Як змінилися настрої українських біженців. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/03/25/711576/>

Джерело: [24]

Рис. А.1. Ціна нафти Crude Oil WTI у 2021-2024 рр.

Джерело: [4]

Рис. А.2. Ціна вугілля на світовому ринку в 2016-2024 рр.

Джерело: [22].

Рис. А.3. Ціна природного газу на світовому ринку в 2016-2024 рр.